

Προσχέδιο Διδακτορικής Διατριβής

Δήμητρα Φιλίππου

«Αγένεια και Ταυτότητα σε Περιβάλλοντα Συγκρούσεων και Ρητορικής Μίσους»

Βιβλιογραφική Ανασκόπηση: Θεωρητικό Πλαίσιο & Βασική Ορολογία

Το αυξημένο ενδιαφέρον για το φαινόμενο της γλωσσικής ευγένειας εντός του πλαισίου του κλάδου της Πραγματολογίας έδωσε το έναυσμα για την διεξαγωγή μεγάλου αριθμού μελετών, οι οποίες σταδιακά άρχισαν να επικεντρώνονται σε νέα ζητήματα πέραν της μελέτης της ευγένειας όπως ήταν παραδοσιακά θεμελιωμένη από τους Brown & Levinson (1987). Συνεπώς, οι λεγόμενες μεταμοντέρνες προσεγγίσεις στον τομέα της ευγένειας άρχισαν να φωτίζουν και άλλες πλευρές, όπως είναι η αγένεια, αλλά και η δυναμική-διαδραστική φύση και των δύο αυτών γλωσσικών φαινομένων (Haugh et al. 2013; Mills, 2011; Locher & Watts, 2005; 2008; Watts, 2005).

Παράλληλα, οι έρευνες επικεντρώθηκαν στην μελέτη του τρόπου πρόσληψης και αξιολόγησης της ευγένειας –πέραν της πραγμάτωσής της– αναδεικνύοντας έτσι και την πλευρά του συνομιλητή. Με αφορμή την κριτική του Eelen (2001: 119), όμως, το ενδιαφέρον στράφηκε προς το φαινόμενο της γλωσσικής αγένειας, του οποίου τα θεμέλια τέθηκαν με το θεωρητικό πρότυπο του Culpeper (1996), αλλά και με το αναθεωρημένο μοντέλο του ίδιου (Bottom-Up Model of Impoliteness) (Culpeper, 2016).

Με αυτόν τον τρόπο, αναδύθηκαν τα τελευταία χρόνια μελέτες οι οποίες εστιάζουν περισσότερο σε αυτό που ονομάζεται ευγένεια¹, δηλαδή στις κρίσεις των ομιλητών για το τι συνιστά ευγένεια, πέραν της ευγένειας² που αφορά στην αντίληψη των ερευνητών αναφορικά με τις έννοιες της ευγένειας και της αγένειας (Eelen, 2001; Mills, 2011; Fukushima & Haugh, 2014). Παρόλα αυτά, η υιοθέτηση της διαδραστικής προσέγγισης δεν περιορίζεται μόνο στην ευγένεια και την αγένεια, αλλά εφαρμόζεται και στην περίπτωση της ταυτότητας (identity) (Bucholtz & Hall, 2005). Δύο από τις σημαντικότερες θεωρητικές προσεγγίσεις για την γλωσσολογική μελέτη της ταυτότητας είναι το Relational Work των Locher & Watts (2005; 2008), καθώς και το Rapport Management της Spencer – Oatey (2002; 2005; 2007; 2008). Και στις δύο περιπτώσεις η ταυτότητα γίνεται αντιληπτή ως δυναμικό προϊόν, κατασκευαζόμενο και εξελισσόμενο κατά την εκάστοτε διεπίδραση, ενώ δίνεται έμφαση στη διαπροσωπική

πλευρά της επικοινωνίας και, συνεπώς, στην ευγένεια και την αγένεια.

Από την άλλη πλευρά, τα περιβάλλοντα που έχουν χαρακτηριστεί με τον όρο ρητορική ή λόγος μίσους (hate speech), όπως διαπιστώνουν οι Culpeper, Iqbal & Sweiry (2017), βασίζονται στη χρήση εκφράσεων υβριστικού περιεχομένου, προσβολών, απειλών, λέξεων ταμπού, αλλά και στις επιθέσεις ενάντια στην ταυτότητα και τις αξίες ενός ατόμου, ενώ συνιστούν και βασικό στοιχείο στην πλειονότητα των εκδηλώσεων βίας. Τα παραπάνω χαρακτηριστικά της ρητορικής μίσους μπορούν, δηλαδή, να εκληφθούν ως στρατηγικές γλωσσικής αγένειας (Culpeper et al., 2017; Culpeper, 2011; 2016). Η διαφορά που εντοπίζεται, ωστόσο, ανάμεσα στην αγένεια (impoliteness) και τη ρητορική μίσους (hate speech) είναι ότι στην πρώτη εντάσσονται γλωσσικές συμπεριφορές οι οποίες προκαλούν λιγότερη πλήξη στο πρόσωπο (face) του συνομιλητή, συγκριτικά με τη δεύτερη στην οποία, αν και οι στρατηγικές μπορεί να είναι κοινές, η επίθεση στο πρόσωπο (face) είναι μακράν εντονότερη (Culpeper et al., 2017: 25).

Αναφορικά, τέλος, με τις συνομιλίες στις οποίες εμφανίζονται οι συγκρούσεις (conflict), πρέπει να τονιστεί ότι εκκινούν από διαφορετικές αντιλήψεις των διεπιδρώντων επί του εκάστοτε θέματος, όμως φαίνεται ότι και σε αυτή την περίπτωση υιοθετείται η άποψη της διαδικασίας συν-κατασκευής (co-construction) (Bou-Franch & Blitvich, 2014). Ανεξάρτητα από το γεγονός ότι η σύγκρουση γίνεται αντιληπτή ως επιθετική συμπεριφορά, οι Bou-Franch & Blitvich (2014) τονίζουν ότι πρόκειται για ένα φαινόμενο που προκύπτει κατά τη διεπίδραση και συνιστά αποτέλεσμα της συμμετοχής όλων των διεπιδρώντων στη συνομιλία.

Ερευνητική Πρόταση: Στόχοι, Δεδομένα & Μεθοδολογία

Με άξονα όσα αναπτύχθηκαν παραπάνω στόχος της προτεινόμενης διατριβής είναι να μελετηθεί το φαινόμενο της γλωσσικής αγένειας σε περιβάλλοντα όπου αναπτύσσεται ο λόγος μίσους και οι συγκρούσεις και να αναλυθεί ο τρόπος δόμησης και διαπραγμάτευσης των ταυτοτήτων των διεπιδρώντων στις αντίστοιχες συνομιλίες. Στο επόμενο στάδιο, σκοπός μας θα είναι να αξιολογηθούν οι διεπιδράσεις που θα τεθούν υπό κρίση από φυσικούς ομιλητές της Ελληνικής ως προς τα φαινόμενα που ήδη αναφέρθηκαν.

Η εστίασή μας θα είναι προς την κατεύθυνση τόσο των στρατηγικών αγένειας που εμφανίζονται στις διεπιδράσεις, όσο και των αντιλήψεων των ομιλητών ως προς αυτές. Η αγένεια και, επομένως, η αξιολόγησή της θα αξιοποιηθούν ως δείκτες για τη

δόμηση και αξιολόγηση της ταυτότητας σε περιβάλλοντα συγκρούσεων και ρητορικής μίσους, έτσι ώστε να αντληθεί η μετα-πραγματολογική αντίληψη των ομιλητών για αυτά τα ζητήματα (ευγένεια1) (Fukushima & Haugh, 2014).

Μέσα από ερωτηματολόγια τα οποία θα περιλαμβάνουν συγκεκριμένες διεπιδράσεις αντλημένες από το YouTube και το Twitter, ένα τυχαίο δείγμα φυσικών ομιλητών της Ελληνικής θα κληθεί να αξιολογήσει τόσο το φαινόμενο της αγένειας όσο και τη διαδικασία (συν)κατασκευής των ταυτοτήτων για τους συμμετέχοντες που εμφανίζονται στα αντίστοιχα περιεχόμενα. Τα δεδομένα που θα ενταχθούν στο ερωτηματολόγιο θα προέρχονται από δημόσιες συζητήσεις στα προαναφερθέντα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και θα αφορούν σε σύγχρονα κοινωνικά ζητήματα. Στις διεπιδράσεις που θα μελετηθούν παρουσιάζεται έντονη η χρήση στρατηγικών αγένειας με αποτέλεσμα σε πολλές περιπτώσεις να γίνεται λόγος για σύγκρουση (conflict) και ρητορική μίσους (hate speech).

Συνεπώς, οι κρίσεις των ομιλητών θα αφορούν τόσο στην αξιολόγηση των δύο τελευταίων φαινομένων όσο και στην αγένεια και την ταυτότητα. Τα αποτελέσματα που θα προκύψουν από το ερωτηματολόγιο θα αναλυθούν ποσοτικά, ενώ παράλληλα θα πραγματοποιηθεί ποιοτική ανάλυση των δεδομένων, που θα έχουν αξιολογήσει οι ομιλητές, με σκοπό την ανάδειξη της ευγένειας2.

Η επιλογή των διεπιδράσεων που θα τεθούν υπό κρίση μέσω του ερωτηματολογίου θα στηριχθεί σε βίντεο και δημοσιεύσεις που έχουν αναρτηθεί στο διαδίκτυο μετά το έτος 2018 και είναι ιδιαίτερα δημοφιλή βάσει των προβολών τους. Από αυτά θα επιλεγεί ένας συγκεκριμένος αριθμός σχολίων μαζί με τα νήματα που δημιουργούνται κάτω από τα αρχικά σχόλια.

Επομένως, οι στόχοι της προτεινόμενης διατριβής συνοψίζονται στην αξιολόγηση της αγένειας από τους ομιλητές, στον εντοπισμό των γλωσσικών στρατηγικών που οδηγούν στη σύγκρουση και την ρητορική μίσους, στην ανάδειξη των μετα-πραγματολογικών κρίσεων των ομιλητών για τα φαινόμενα αυτά και, εν τέλει, στη διαδικασία δόμησης και επαναδιαπραγμάτευσης των ταυτοτήτων.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Bou-Franch, P., & Blitvich, P. G. C. (2014). Conflict management in massive polylogues: A case study from YouTube. *Journal of Pragmatics*, 73, 19-36.
- Brown, P. & Levinson, S. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bucholtz, M. & Hall, K. (2005). Identity and interaction: A sociocultural linguistic approach. *Discourse studies*, 7(4-5), 585-614.
- Culpeper, J. (1996). Towards an anatomy of impoliteness. *Journal of Pragmatics* 25: 349-367.
- Culpeper, J. (2011). *Impoliteness: Using Language to Cause Offence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Culpeper, J. (2016). Impoliteness strategies. Στο Capone, A. & Mey, J. (Eds.), *Interdisciplinary Studies in Pragmatics, Culture and Society*. Switzerland: Springer, 421-445.
- Culpeper, J., Iganski, P. & Sweiry, A. (2017). Linguistic impoliteness and religiously aggravated hate crime in England and Wales. *Journal of Language Aggression and Conflict*, 5(1), 1-29.
- Eelen, G. (2001). *A Critique of Politeness Theories*. Manchester: St. Jerome.
- Fukushima, S. & Haugh, M. (2014). The role of emic understandings in theorizing im/politeness: The metapragmatics of attentiveness, empathy and anticipatory inference in Japanese and Chinese. *Journal of Pragmatics*, 74, 165-179.
- Haugh, M., Kádár, D.Z. & Mills, S. (2013). Interpersonal pragmatics: issues and debates. *Journal of Pragmatics* 58, 1-11.
- Locher, M. A. & Watts, R. J. (2005). Politeness theory and relational work. *Journal of Politeness Research. Language, Behaviour, Culture* 1(1), 9-33.
- Locher, M. A. & Watts, R. J. (2008). Relational work and impoliteness: Negotiating norms of linguistic behaviour (No. 21, pp. 77-99). Mouton de Gruyter.
- Mills, S. (2011). Discursive approaches to politeness and impoliteness. Στο *Linguistic Politeness Research Group (eds.), Discursive Approaches to Politeness*. Mouton de Gruyter, pp. 19-56.

- Spencer – Oatey, H. (2002). Managing rapport in talk: Using rapport sensitive incidents to explore the motivational concerns underlying the management of relations. *Journal of Pragmatics* 34 (5): 529–45.
- Spencer – Oatey, H. (2005). (Im)Politeness, face and perceptions of rapport: Unpackaging their bases and interrelationships. *Journal of Politeness Research: Language, Behaviour, Culture* 1 (1): 95–119.
- Spencer – Oatey, H. (2007). Theories of identity and the analysis of face. *Journal of Pragmatics* 39 (4): 639–56.
- Spencer – Oatey, H. (2008). *Culturally Speaking: Managing Rapport through Talk across Cultures* (2nd edition). London & New York: Continuum.
- Watts, R. (2005). Linguistic politeness research: Quo vadis? Στο Watts, R. Ide, S. & Ehlich, K. (eds.) *Politeness in Language: Studies in its History, Theory and Practice* (2nd edition). Berlin & New York: Mouton de Gruyter, pp. xi–xlvii.